

Mottagare
Socialnämnden

Följsamhet hygienrutiner

Förslag till beslut

Socialnämnden godkänner informationen och förslagen på åtgärder för att uppnå bättre följsamhet till hygienrutinerna

Sammanfattning

Socialnämnden fick 2025-09-17, § 152, en uppföljning av tidigare patientsäkerhetsberättelse. Då diskuterades hygienrutinerna och ett medskick gjordes att ”SOF kommer att återkomma till nämnden gällande förslag på hur förvaltningen kan höja följsamheten av hygienrutinerna med det stöd som finns idag”. Uppföljningen görs nu av detta.

Basala hygienrutiner är grunden för att förebygga smittspridning i vård- och omsorgssituationer. I verksamheternas ledningssystem ska det finnas rutiner och arbetsprocesser för att säkerställa följsamheten av hygienrutiner och det smittförebyggande arbetet.

Att få full efterlevnad av hygienkrav och rutiner kräver ett långsiktigt arbete och flera olika insatser. Det är viktigt att vidta åtgärder för att förbättra eller behålla goda resultat. Även om chefen har det yttersta ansvaret så bygger det på ett samarbete och att personalen blir involverad. Det kräver resurser, kompetens och tid.

Ärendebeskrivning

Basala hygienrutiner är grunden för att förebygga smittspridning i vård- och omsorgssituationer. Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2015:10) om basal hygien ska tillämpas av hälso- och sjukvården, tandvården och vissa insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL och LSS

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete är det vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS som ansvarar för att det finns sådana processer och rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet där följsamhet av hygienrutiner samt förebyggande av smittspridning ingår.

Egenkontroll är en systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i ledningssystemet.

Punktprevalensmätning av följsamheten av basala hygienrutiner och klädregler är en del av egenkontrollen som kan ske genom observation eller självskattning. Uppföljning och utvärdering av resultatet är andra delen av egenkontrollen och kan bland annat innefatta att ansvarig chef och personal tillsammans reflekterar över hur den egna verksamheten arbetar med de basala hygienrutinerna för att öka förståelsen för risker. Det kan också handla om att tillsammans hitta lösningar eller utvecklingsområden för att få en bättre följsamhet. Inom Socialförvaltningen sker fyra mätningar av följsamheten av basala hygienrutiner och klädkoder per år. Målet är en följsamhet på 100 %, under 2025 har det legat på ca 50%. Verksamheterna genomför även årligen en vårdhygienisk egenkontroll (VEK) enligt Svensk Förening för Vårdhygien. Egenkontrollen görs enligt en fastställd checklista och utifrån resultatet ska chef i samverkan med medarbetarna ta fram en handlingsplan.

Även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:44) om smittförebyggande åtgärder i vissa verksamheter enligt SoL och LSS ställer krav på att den som bedriver verksamhet i form av särskilt boende eller hemtjänst ska förebygga och förhindra smitta och smittspridning och därmed bidra till insatser av god kvalitet. Bland annat genom att:

- fastställa rutiner för hur smitta och smittspridning ska förebyggas och förhindras i verksamheten,
- göra riskanalyser för att förebygga och förhindra smitta och smittspridning i verksamheten,
- erbjuda personalen utbildning i basala hygienrutiner med utgångspunkt från SOSFS 2015:10, och
- vid behov erbjuda personalen fortbildning för att upprätthålla och uppdatera kunskaperna.

Socialstyrelsen har av regeringen haft i uppdrag att följa upp äldreomsorgens efterlevnad av basala hygienkrav och rutiner enligt gällande föreskrifter samt sprida information till verksamheter inom äldreomsorgen om vikten av basala hygienkrav och rutiner (Basal hygien och smittförebyggande åtgärder i äldreomsorgen Uppföljning av hygienkrav och rutiner, S2024/01660). Det framkommer där att problemen och utmaningarna är de samma i de flesta regioner och kommuner. Fokus på hygienfrågor har minskat sedan pandemin och man ser också en minskning sedan de nationella punktprevalensmätningarna lades ner vid årsskiftet 2023/2024. Det är samma mönster som vi kan se i Socialförvaltningens verksamheter på Gotland.

Tydlig ansvarsfördelning är en förutsättning för följsamhet av hygienrutiner. Resultaten av punktprevalensmätningarna samt varje verksamhets checklista och handlingsplan från VEK, redovisas till MAS som följer upp det som en del i MAS ansvar för kvalitet och patientsäkerhet. Men ansvaret för följsamhet av hygienrutiner och smittförebyggande arbete ligger hos verksamheterna och deras chefer. Cheferna har ett ansvar att det finns rutiner och arbetsprocesser och att dessa följs. Det framkommer såväl i våra verksamheter som i

Socialstyrelsens uppföljning att cheferna behöver stöd genom både utbildning, kompetens och vårdhygienisk expertis. Dessutom behöver de tid, att hinna utvärdera och följa upp följsamheten av basala hygienrutiner och klädregler tar tid. Ofta uppfattas hygienarbete som en ren hälso -och sjukvårdsinsats men det behövs en kulturförändring för att göra följsamhet av hygienrutiner samt förebyggande och förhindrande av smitta och smittspridning till en naturlig del av hela vård -och omsorgsarbetet.

Mer utbildning och kunskap hos cheferna har efterfrågats för att bättre kunna planera, leda, kontrollera, följa upp och utvärdera verksamhetens smittförebyggande arbete. Socialstyrelsen har tagit fram en webbutbildning för chefer: *Förebygga och förhindra smitta – för chefer i vård och omsorg* vilket alla chefer fick information om i samband med höstens branschråd.

Även mer utbildning för omvårdnadspersonalen har efterfrågats. I nuläget är Socialstyrelsens webbutbildning *Basala hygienrutiner i vård och omsorgen* del i introduktionen av nyanställd personal och ska även göras årligen av samtliga medarbetare. Det framkommer dock både i förvaltningens verksamheter och i Socialstyrelsens uppföljning att den många gånger upplevs för teoretisk, med avancerat språk och mycket text och kan därför behöva kompletteras med praktiska övningar.

I samtliga verksamheter finns det hygienombud. De får återkommande utbildning av Vårdhygien (Hälso och sjukvårdsförvaltningen. Det framkommer dock från både hygienombuden och cheferna att bemanningssituation och schemaläggningen försvårar möjligheten att ge hygienombuden tid att gå på utbildningen. Hygienombuden har ett tydligt uppdrag (STY-02296-v.13.0 Hygienombud – uppdragsbeskrivning, bland annat att bistå sin enhetschef i kvalitetssäkringsarbetet inom vårdhygien, genomföra punktprevalensmätningarna och fånga upp vårdhygieniska problem/frågor. Det framkommer dock i samtal att de behöver stöd för att kunna driva frågorna på sina arbetsplatser. Dokumentet med uppdragsbeskrivning för hygienombud bifogas denna tjänsteskrivelse ifall fördjupning önskas av detta.

Det framkommer både lokalt i Socialförvaltningens verksamheter och i Socialstyrelsens uppföljning att uppföljningarna av punktprevalensmätningarna är väldigt viktiga för följsamheten ur perspektivet att resultatet behöver efterfrågas för att arbetet ska göras. Cheferna i verksamheterna behöver återkoppla resultatet inte bara till sin personalgrupp utan även till sina chefer för en uppföljning av det övergripande resultatet. Det behöver finnas ett avdelningsövergripande arbete där cheferna kan vara ett stöd till varandra i förbättringsarbetet.

Det finns gott om nationellt stöd i form av utbildningsmaterial och information hos både Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten. Material som är framtaget för att användas bland annat på arbetsplatsträffar. Det finns

en utmaning att hitta rätt material och att använda det rätt, både ur perspektivet resurser, kompetens och tid.

Genom MAS har Socialförvaltningens verksamheter ett nära samarbete med Vårdhygien som kan ge expertisråd, ta fram riktlinjer för hygienarbetet och bland annat genomföra hygienronder i verksamheterna.

Bedömning

Att få full efterlevnad av hygienkrav och rutiner kräver ett långsiktigt arbete och flera olika insatser. Det är viktigt att vidta åtgärder för att förbättra eller behålla goda resultat. Såväl chefer, hygienombud och personalen behöver stöd i arbetet.

Ansvarsfördelningen måste vara tydlig. Det behövs resurser, kompetens och tid. Egenkontroller görs regelbundet i dag men bedömningen är att uppföljning och åtgärder inte görs konsekvent och strukturerat. Det behöver tas fram en modell för strukturerad uppföljning, åtgärder och återkoppling. Det finns brister i kompetens, både vad regler och rutiner säger och varför det är så viktigt att följa dessa. Tidsbrist spelar till viss del in.

Kunskap om basal hygien och smittförebyggande arbete ger chefer bättre förutsättningar för att planera, leda, kontrollera, följa upp och utvärdera verksamhetens smittförebyggande arbete. Det behöver finnas en plan för kompetensutveckling inom ämnet basal hygien och smittförebyggande arbete för chefer. Som grund bör alla chefer genomgå Socialstyrelsens webbutbildning för chefer: *Förebygga och förhindra smitta – för chefer i vård och omsorg*

Socialstyrelsens webbutbildning *Basala hygienrutiner i vård och omsorg* för personalen behöver kompletteras med praktiska övningar. Cheferna behöver också ha en rutin för att följa upp att medarbetarna verkligen har förstått och tagit till sig utbildningen.

Utbildningen för hygienombuden behöver prioriteras.

Bedömningen är att ha en person/befattning som har ett övergripande ansvar för hygienfrågor och smittförebyggande arbete inom Socialförvaltningen i samarbete med Vårdhygien och MAS, skulle öka förutsättningarna för god följsamhet av både basala hygienrutiner och klädregler samt det smittförebyggande arbetet. I rollen som ansvarig för hygienfrågor och smittförebyggande arbete skulle den personen kunna vara ett stöd för såväl chefer, hygienombud samt vård -och omsorgspersonalen.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse socialförvaltningen, Följsamhet hygienrutiner, daterad 2026-01-02.

STY-02296-v.13.0 Hygienombud – uppdragsbeskrivning

Socialförvaltningen

Marica Gardell
Socialdirektör

Skickas till

Kerstin Ahlqvist, medicinskt ansvarig sjuksköterska
Öystein Berge, kvalitetschef